

De kloosters Transcedron te Venlo : geschiedkundige schets

<https://hdl.handle.net/1874/235040>

Pol. z. j. VIII. 11.

mm 11745

DE KLOOSTERS TRANSCEDRON

TE VENLO

Geschiedkundige schets

DOOR

Mr G. D. FRANQUINET.

MAASTRICHT,
LEITER-NYPELS.

De Kloosters Transcedron

TE VENLO

Geschiedkundige schets

door

Mr G. D. FRANQUINET

DE KLOOSTERS TRANSCEDRON

TE VENLO

I.

Het mannenklooster of de Cellenbroeders

—

De pest had meermalen in de stad Venlo hare verwoestingen aangericht. Ten einde hulp en vertroosting aan de burgers, vooral de schamelen, te verzekeren, verzocht de Magistraat in het jaar 1491, van het klooster der *Alexianen*, ook *Cellenbroeders* of *Lollarden* genoemd, te Maas-tricht, eenige broeders die te Venlo hunne liefderijke toewijding aan de pestzieken zouden offeren.

Men moet zich den toestand van die tijden voor oogen stellen, wil men begrijpen welke onwaardeerbare diensten de Cellenbroeders aan 't lijdend menschdom bewezen. Wanneer de pest uitbrak, was de schrik zoo groot en algemeen dat bijna niemand aan eenig hulpbetoon dacht; de angst voor besmetting joeg den kloekste den moed in de schoenen; de zieken, geschuwd, verlaten, stierven meestal zonder troost; de familiebanden waren verbroken; een ieder zocht slechts zijn eigen behoud; wie het konde, vlugtte uit de stad; zelfs de geneesheeren verliepen het soms, en te nauwnood kon men nog menschen vinden die, tegen buitengewoon hooge belooning, de gevaarvolle, ja soms doodelijke taak van 't begraven wilden op zich nemen. Doch weldra daagde het christelijk liefdegevoel ter hulpe op. Een orde van Cellenbroeders vormde zich, gebonden door den 3^{den} regel van St. Augustinus, en tot patroon kiezende den H. Alexis (van waar hun naam *Alexianen*), die vrijwillig hun leven blootstelden om de ongelukkige pestlijders, zoowel in de woningen der ingezetenen als in de gasthuizen, te verzorgen en de gestorvenen

ter aarde te bestellen. Te Maastricht was zulke vereeniging reeds in 1438 tot stand gekomen, en had zich de dankbaarheid van Magistraat en bevolking, bij het woe-den der *haestige crancheit offte peste* in 1439, 1451 en 1473 weten te verwerven. Zij werd echter eerst in 1487 door Johan van Horn, bisschop van Luik, als geestelijk instituut erkend.

Het verzoek van de Regeerders van Venlo aan 't klooster van Maastricht werd ingewilligd. Vier broeders kwamen zich te Venlo vestigen en verkregen van den Magistraat eene geschikte woning, die, naast het klooster *Mariaeide* gelegen, hun als eigendom werd verbrieft en den naam van *Cedron* en *Transcedron* verkreeg.

De milddadigheid der inwoners jegens die christelijke helpers bleef niet achter. De aalmoezen, van welke de Cellenbroeders, van renten nog onbegiftigd, moesten leven, stroomden toe, zoodat bij het kloostertje weldra eene bekwame kapel met 3 altaren konde gebouwd worden. Deze werd in 1497 ingewijd.

De eerste rente, of liever het eerste onroerend goed wat de nieuwe inrichting verkreeg en volgens 't toenmalig gebruik in erfrente uitgaf, werd haar in 1499 geschonken. Hendrik *Bescheidts* en zijne vrouw Idtge (Ida), burgers van Venlo, gaven twee huizen om wekelijks eene mis te laten doen, en na hun dood een jaargetijde voor 't heil hunner zielen te laten vieren.

De Cellenbroeders, gelijk wij reeds gezegd hebben, waren leekenbroeders; de diensten in hunne kapel werden door wereldsche priesters verricht. Deze aangelegenheid nam het klooster der Regulier-kanunnikken van 't H. Graf te Odiliënberg, orde van St. Jacob apostel, wiens overste, Jan van *Abrock*, eene succursaal te Venlo wenschte op te richten, te baat om hen over te halen zich onder de leiding van dat klooster te plaatsen. De Magistraat der stad stemde daarin toe, en ook de Bisschop Johan van Horn schonk er zijne goedkeuring aan. Eene overeenkomst werd tusschen den Magistraat, aan wien de Cellebroeders, volgens de primitieve voorwaarden hunner instelling, onderworpen waren, en het klooster van Odiliënberg in 1500 getroffen. Daarbij werd bepaald dat hoogstens drie kanunniken zouden opgenomen worden, en de stadsregeerders steeds het oppertoezicht zouden hebben. Drie kanun-

niken van 't H. Graf kwamen dan ook in 't zelfde jaar naar Venlo; een hunner nam het beheer op zich onder den naam van *prior*, en, hoewel het oorspronkelijk doel der inrichting, namelijk het onderhoud van vier of meer Cellenbroeders tot verzorging der aan pest of andere besmettelijke ziekten lijdenden, bleef bestaan, werd zij sedert dien als een klooster van 't H. Graf beschouwd en aanerkend. Het zegel (dat nog in afdruk op 't archief te Venlo bewaard is gebleven) verbeeldt in een gothische nis een pelgrim met den nimbus om 't hoofd en met saamgevouwde handen, houdende den pelgrimstaf in zijnen rechter arm, terwijl aan zijnen linker voet tegen den linker pijler van de nis eene knods met eene erom gedraaide slang staat; het randschrift is: *sigillv : convet : venl : de : sepelecho dni : ad cavsas*. (1)

De kanunnikken van 't H. Graf brachten geene renten noch andere geldelijke middelen in. De onderhoudslasten verzwaaarden natuurlijk; deze werden tot dus verre, bij gebrek aan voldoende eigendommen of renten, meest uit de aalmoezen en handgiften der stadsburgers voldaan, zoo dat, tot verlichting der inwoners, de Magistraat en de geestelijke overheid nog in 't zelfde jaar 1500 aan het klooster bedelbrieven of *promotorias* verleenden om in de omstreken of naburige steden en dorpen onderstand te gaan vragen.

In 't jaar 1501 viel echter aan 't klooster eene buitengewone gift ten deel. Op St. Martensavond (10 november) van dat jaar, voor Richter en Schepenen van Well, droegen en gaven Meth, weduwe van wijlen Wijn *Koelen*, en hare dochter Henriche over aan Prior en broeders van Transcedron, in aalmoes en zuiver om Gods liefde, haar erf en goed gelegen in 't *Wellreloo*, in de heerlijkheid Well, onder voorwaarde haar beiden gedurende haar leven te onderhouden. De overdracht geschiedde aan den leekenbroeder Gerardt van *Brakell*. Dat erf bestond in eene hoeve van 35 morgen akkerland en 7 morgen weide, en was belast met eenige *uitgulden*, namelijk aan de kerk of altaren te Well 3 malder rogge, 4 malder gerst, 2 pond

(1) De eerw. heer Jos. DANTS, in zijne monographie: *L'ordre du Saint Sépultere dans l'ancien diocèse de Liège*, maakt hoegenaamd geene melding van de instelling der kanunniken van 't H. Graf te Venlo. Men zie *Publications de la Soc. hist. et arch. du Limbourg*, VI, blz. 291.

was en 5 stuivers, aan den heer van Well 4 vlemsch, een malder haver, 1 $\frac{1}{2}$ pond en 1 lood peper, een hoen en 4 stuivers.— Die goederen werden in 1519 nog vermeerderd met den *grooten weerd*, ook *botterwegh* genoemd, beslaande 3 morgen, welken het klooster, om den omvang van den hof te vergrooten, van den heer van Well, Otto van Bijlant op St. Peters avond *ad cathedram* (17 Januari) in vasten erfpacht tegen eene jaarlijksche onaflosbare rente van 9 hornsgulden overnam.

Sedert dat de ordensheeren van 't H. Graf in 't klooster waren toegelaten, bemerkte men bij hen de lust om zich geheel en al meester te maken van de inrichting, en de goederen zich toe te eigenen. Hun getal, dat bij 't akkoord van 1500 slechts drie konden bedragen, vermeerderde allengskens, terwijl dat der Cellen- of leekenbroeders verminderde. In 1514 was er slechts één cellenbroeder meer aanwezig. De Magistraat der stad werd beducht dat, zoo het vermoed voornemen der kanunniken niet werd tegen gegaan, het doel der stichting van 't klooster geheel zou worden vernield en de bevolking bij regeerende pesten van hulp en verzorging verstoken zijn. Hij maakte dien ten gevolge van zijn recht van oppertoezicht gebruik en sloot in 1516 met den Prior en conventualen van Odiliënberg eene nieuwe overeenkomst die de opneming van slechts 3 priesters van dat orde, zooals bij 't primitief akkoord, toeliet en daarentegen het getal der Cellenbroeders op 4 bepaalde, welk getal bij nooddijden tot 5 of 6 konde opgevoerd worden. Ook werd de bestaande prior van *Transcedron* vervangen door een nieuwen, Thilman *Hoecklaven*.

Het schijnt echter dat de administratie der Ordensheeren niet gelukkig was, en zij ook de verplichting om 4 Cellenbroeders te houden even als vroeger niet nakwamen. In het jaar 1545 sloeg de heer van Well, Adriaen van Bijlant, den *Boterweerd* aan zich, wellicht wegens wanbetaling der rente van 9 hornsgulden. Door tusschenkomst nothans van de koningin-gouvernante Maria, aan welke de conventualen zich gewend hadden, kregen zij in 1547 den Weerd terug. — Deze spoliatie had tot les kunnen strekken; doch het goederenbeheer ging er niet te beter om, want de eigendommen namen af, de schulden daarentegen toe; zoodat de stads magistraat zich genoodzaakt zag in 1563 krachtig op te treden, te meer daar er

in 't geheel geene cellenbroeders meer in 't klooster aanwezig waren.

De klachten, die door den Magistraat tegen het beheer der kloostergoederen bij de oversten van het orde waren ingebracht, hadden tot gevolg dat in genoemd jaar 1563 de prior van St. Odilienberg en Provinciale Vicaris, Richard *a Cruce*, en de prior van Cuilenburg, Gerard *Tellicht*, die als *Visitators* naar Venlo gekomen waren, een nieuwen prior, Wilhelm van *Ravensway*, aanstelden en bij verdrag den eisch van den Magistraat, om de goederen te laten beheeren door Provisoren ter benoeming van den stadsraad, inwilligden. Dat verdrag werd den 4 Juli gesloten, en draagt de handteekeningen der drie genoemde priors en de zegels van stad en klooster. De aanhef, die de redenen der overeenkomst ontvouwt, is als volgt:

„ Dwijl sich befunden dat dess convents Transcedronis „guderen tot groten achterdeyl der ierster fundatien umb „vier Cellebruderen tot walfart der gemeynte to under- „halden gestiftt etliche jar lanck her so mercklichen affge- „namen dat sy niet alleynoever die Dusent brab. gulden so „ain verkoufften renthen ind anderen geborchden pennin- „gen ind schult then achteren gekomen, dan hebben ouch „nu lange jaren her die vier Cellebruderen gliech sy sich „verbonden nit underhouden, ouch des Closters gehuchter „verderfflichen underkomen laten, ind so derhalven dess „Conventz guderen alhier mit pendung durch sommige „schuldeneren upgewonnen, ind die ander creditoren umb „betaling furderen, also dat to besorgen wanner van Bur- „gemesteren Schepen ind Raidt niet versiehn en wurd, so „sollen allen guder dergestalt veralieniert off also gesweckt „werden dat noch die verordente goetzdiensten noch die „ierste fundatie der vier Cellebruderen tot mercklichen „nadeyl der gemeyner schemeler Burgeren solden konnen „underhouden werden. „

Daarbij werden de volgende bepalingen gemaakt. De goederen en renten zullen door eerbare, vrome burgers ter verordening en benoeming van den Raad geadministreerd worden, en de inkomsten dienen tot vereffening der schulden en achterstallen « ouch tot recuperatie der kir- „chen ind woeningen (die waarschijnlijk door schuldeischers „waren in beslag genomen) ind der affgewante renthen „ind guderen. „ De jaarlijksche rekening dier beheerders zal

aan Burgemeesters, Schepenen en Raad, in tegenwoordigheid van den Prior, gedaan, en aan de Visitatores, bij hunne komst te Venlo, ter inzage gegeven worden. De prior zal, uit des convents renten of uit andere door den stadsraad aan te wijzen middelen, van een fatsoenlijk onderhoud voorzien worden, en geene macht hebben eenige erfgoederen of renten te verkoopen of te verzetten dan met wil en toestemming van Burgemeesters, Schepenen en Raad. Ook mogen, zoolang de eerste stichting van vier Cellenbroeders niet zal zijn hersteld en getrouw onderhouden, geene ordenspriesters, buiten den prior, in het klooster worden gezonden of verblijven dan met voorweten van Burgemeesters, Schepenen en Raad. Eindelijk zullen de oorkonden en de brieven van onroerende goederen, het zegel des kloosters, en de inventaris der kerk sieraden en van ander tilbare have in eene kist bewaard worden met twee sloten, waarvan één sleutel bij de stad, en de andere in handen des Priors zal zijn. (1)

Deze regeling zoude de zaken van het klooster metter tijd weder geredderd hebben. Intusschen gaven de Magistraat en de provinciale vicaris Richardus *a cruce* hunne toestemming tot den verkoop van twee huizen om eenige ongeduldige schuldeischers te bevredigen, en de Provisoren ijverden om 't meest, ten einde door langzame delging der schulden de oorspronkelijke stichting, nl. het onderhoud van vier cellenbroeders, weder te kunnen doen herleven. Doch de noodlottige tijdsomstandigheden, die weldra zich voordeden, moesten die goede bedoelingen verijdelen en den geheelen ondergang van 't klooster na zich slepen.

De godsdienstoorlog ontbrandde in het Overkwartier. De legers van beide partijen of wel losse afdeelingen ervan doorkruisten gedurig het land en maakten alle verkeer onveilig. Te Venlo was de toestand al even verward; dan eens spaanschgezind, dan weder door de Hervormden bezet, bood die stad rust noch zekerheid. In 1578 had zij een staatsch garnisoen dat zich in October van 't klooster en de kerk van Transcedron meester maakte, en alles verwoestte of er uit plunderde. Wat konden de Provisoren,

(1). Deze oorkonde berust in het Archief te Venlo, waar ook de andere door ons in dit artikel aangehaalde stukken zich bevinden.

die destijds waren Claes *van Holt* en Michiel *Spee*, tegen deze geweldenarij doen? Daarbij kwam tevens dat de weinige renten, die 't klooster nog bezat, niet betaald werden óf uit onwilligheid óf uit onmacht der schuldenaren. — Doch een erger slag zou weldra het reeds zieltoegend kloostertje treffen.

Den 10 Februari 1579 werd het huis Well door Maarten *Schenck*, die toen aan de Spaansche zijde was, ingenomen, en het volgend jaar 1580 de schans aldaar aan de Maas gebouwd. De moedwil der soldaten maakte dat niet alleen de heer, die toen was Balthasar *van Flodrop*, tevens heer van Leuth, maar alle de landlieden het verliepen: „nadem a° 79 (zoo zegt eene nota van 1594, in 't archief „van Venlo voorhanden) dat huys ingenamen ind volgens „a° 80 die schans aldar upter Maese gelacht also dat die „sementliche underdanen nootwendich hebben motten „verloopen, ur huyseren ind lenderie verlaten ind lange „jaren in uytlendischen oerderen erbarmlichen sich erne- „ren.“ De halfwin of pachter van den kloosterhof in *Well- relloo*, genoemd Peter *Beckskens*, vlugtte insgelijks met zijn gezin; de hof lag verbrand, en de landerijen bleven vogelweide. Die ellendige toestand duurde elf jaren lang.

Nadat Venlo in 1586 door den Hertog van Parma was bemachtigd, en in de volgende jaren de omstreken, zoo niet eene geheele, dan toch een weinig rust konden genieten, keerden eenige Wellenaars naar hunne haardsteden terug; onder dezen was de oude pachter van den kloosterhof, welke in 1591 wederom begon te bouwen. Doch de heer van Well, Willem *van Flodrop* (zoon van Balthasar) die inmiddels ook weer bezit van zijn landheerlijk goed had genomen, vergde nu de betaling der jaarlijks hem verschuldigde renten des hofs van af 1577, en daar zoowel de pachter als de provisoren de rechtmatigheid van dien eisch betwistten, sloeg hij in 1594 den geheelen hof met landerijen tot zich. De stad Venlo zond nu den 24 Augustus van dat jaar den raad Hans *Franssen* naar den heer van Well om de zaak in der minne te beslechten. Zij beweerde, op getuigenis des pachters, dat de jaren 1577 en 78 betaald waren, dat voor de oorlogsjaren, gedurende welke de hof verlaten was geweest, ook geene renten verschuldigd waren, en dat voor de drie jaren 91, 92 en 93 de burggraaf des heeren den pachter gedwongen had de

helft der in 92 en 93 gewonnen vruchten af te leveren (1), belovende de stad dat indien, na afrekening dier aangeslagene helft, nog iets aan den heer zou uitkomen, dit bedrag door de Provisoren te doen betalen. Aan den Bisschop van Roermond, wiens bemiddeling ook werd ingeroepen, schreef de stad dat, volgens haar oordeel, de slotrekening nog ten voordeele der Provisoren zou zijn: „verner — zoo luidt een gedeelte van dien brief — moegen ouch uyt dieser navolgender oirsacke alle die thynsen „niet gefurdert worden als na den *jure belli* der her to „Well so wal syn huyss als die underdanen urer guderen „beroefft verbrant ind verjaegt syn worden, so vern nu „der her wegen onbetaling der dryen jaeren restanten der „guder aen sich solde moegen slaen, so solde der her durch „alsolche verjagung grotelicken gericht ind die underdanen mit thynsbaren guderen belast synde darvan erfflichen entroefft syn datwelche tegen der natur ind gantz „onchristlich wesen solde. Wanner nu alleyn die thynsse „die in tyden als die lenderie gebowt is gerekent werden „vermog des Placatz ind die onthavene fruchten restitueert „solen werden, so sold den Provisoren noch eyn merckliche som in die hant komen.“ — Het schijnt zelfs dat, buiten de Provisoren om en tegen hunne vroegere voorwaarden van toelating en de gemaakte overeenkomsten in, de kanunniken van 't H. Graf ook recht op de betwiste goederen beweerden, en ze terugvorderden als belast met het onderhoud van een hunner priesters. In een brief van de stad, zonder datum of adres (Venlosch archief), waarin zij voorstelt 't geschil met den heer van Well door de Kanselarij van 't Geldersch Hof te Roermond te laten beslissen, zegt de Magistraat: „aengaende den Provincial „ind Prior des oordens dominici Sepulchri verhaepen wy „dat dieselve niet begeren sullen dieser geringer onfruchtbarer guederen mit ure daerop stainde ind gestiffden lasten sich to underwenden so sy met eines priesters under-

(1) Uit de getuigenis des pachters zien wij hoeveel die helft bedroeg: „Ind bekent „der halffman anno 92 uyt syner halffte gedorst to hebben 5 malder rogge, vierde- „halff malder weitz, ij malder gewandtz korns halff haver ind gerst, ind i malder „erten“.

„Noch bekent der halffman, dat hij anno 93 uyt syner helfften des gewass „ontfangen ind bekommen einen haster rubsaet, eyn malder roggen, drie malder „gersten, 4 someren erten, j malder boeckweiten, allet onangesehen dat die „Provisoren haben jeder tyt dat saetkoren gedaen, die pert geransonert ind „andere aenlaig gedaen hebben.“

„halt damit bekomen sollen, ind wanner sy die nootwendige
„underhaltung dergehuechter und dae beneven die gestiff-
„de diensten ind vort *die restitutie von 4 cellebroederen*
„doen sollen, die sy gehalden syn ten ewigen dage toete
„underhalden ind nu lange jaeren tot nadeyl dieser stat
„burgeren intermittert hebben, so solde men dartoe wol
„eyn merckliche som van penningen van doen hebben.“

Niets mocht echter baten. De heer van Well, voor wien het woord *recht* slechts een ijdele klank schijnt geweest te zijn, bleef zich in 'tonwettig bezit van den hof handhaven, en 't klooster Transcedron, waar sinds 1563 geen cellenbroeder, en sedert de verwoesting in 1578 geen kanunnik van 't H. Graf meer in woonde, was van zelve opgeheven. De kloostergebouwen, die verlaten stonden, werden, met toestemming van den Magistraat, door arme huisgezinnen betrokken, alzoo, volgens eene limburgsche uitdrukking, eene ware *erk van Noei* (ark van Noach), tot dat zij in 1599 aan een vrouwenklooster werden afgestaan.

II.

Het VROUWENKLOOSTER of de ANNUNCIATEN.

In tegenstelling van andere steden van eenig gewicht, bezat Venlo op het laatst der 14de eeuw nog geene kloosters. Eerst in 1399 kwam eene geestelijke orde, namelijk die der Kruisbroeders, zich aldaar vestigen (in de kapel van St-Nikolaas, behorende aan de schippersgilde). Een tiental jaren later zou eene eerste vereeniging van vrouwen plaats vinden.

Het was toch in 1410 dat verschillende godvruchtige dochters, die met werken hun kost verdienden, zich aan de verplichtingen van den 3^{den} regel van St-Franciscus onderwierpen, en besloten samen in een begijnhof te gaan wonen. Zij brachten bijeen al hare geldelijke middelen en kochten op St-Gertruidendag (17 Maart) van Herman *Dune* en zijne vrouw Hille een huis en erf, geheeten *die Oede*, met 3 stukken land, alles gelegen op eene plaats, ook geheeten *de Oede* of *de Ooi*, doch nog onder 't gebied der stad. Op die goederen hadden genoemde echtgenoten in 1390 aan Johan, zoon van Diederich *van Lomme*, eene erfrente van 1 malder rogge verkocht, die echter later, in 1418, aan 't zustersgenootschap in almoes door Johan werd geschonken.

In datzelfde jaar 1418 kochten de begijnen nog verscheidene perceelen in de nabijheid, onder anderen : van Godert *van Leeuwen* en zijne vrouw Yda een bampst achter *Heinen Mandenkamp*, van Art *van Lomme*, schepen van *Venlo*, 3 morgen land, en van Sibrecht *van Kriekenbeek*, richter te *Venlo*, 2 morgen naast de vorige

gelegen. Zij werden tot die aankopen in staat gesteld door de liefdegiften die zij ontvingen, en door het geld wat eenige vrome dochters, die zich bij haar aansloten, medebrachten.

Van dit begijnhof zijn overigens weinige bijzonderheden uit de nog overgebleven bescheiden (1) te putten. Het schijnt dat, gelijk in andere dier instellingen, iedere begijn eene afzonderlijke woning had, die zij op hare kosten bouwde of van de gemeenschap tegen vergoeding voor haar leven overnam.

Het afgezonderd leven, dat men in 't begijnhof, verwijsd van de stadswolingen en aardsche bekommernissen, voerde, deed van lieverlede de lust geboren worden om zich aan het eigenlijk kloosterleven te wijden. Zij verkregen daartoe in 1423 de vergunning van den toenmaligen pastoor van Venlo, Wilhelmus *Egghartingen*, en begonnen 't volgend jaar, na machtiging en goedkeuring van den Bisschop van Luik, Johannes *van Heinsberg*, bekomen te hebben, een klooster te bouwen, dat zij *Mariendaal* noemden, met eene kapel die der H. Catharina werd vereerd. Omtrent die goedkeuring van den Bisschop zegt een handschrift (2), dat de zusters werden gesteld onder de gehoorzaamheid van eene *materse*, die het beheer der kloostergoederen zoude hebben, dat die *materse* of moeder gekozen moest worden door de zusters, dat de Bisschop tevens aan 't nieuwe klooster een *visitor* verleende : „gevende hem de macht die susters te absolveren » ende datse moeghen misse doen lezen op eenen gewij- » den altaar steen, ende dat den visiteerder mach aen en » affsetten met raet der susters de moeder des convents » ende allen ander susters die officien hebben : ouch mach » die visiteerder met raet der susters insetten, reformeren, » corrigeren, dispensereren al wat hem goet dunckt ter » eeren Godts, voorts dat hij mach ontfangen haer belof- » ten oft professionen : noch verlende haar desen selven » Eerw. heer Bisschop dat de susteren mochten laten tim- » meren een capel ter eeren onser liever Vrouwen ende » sancta Catharina die heetensal te Mariendaal met eenen

(1) De bescheiden welke wij hier bedoelen, zoomede die, waarop wij ons in 't vervolg dezer bijdrage beroepen, berusten in 't Provinciaal archief te Maastricht.

(2). Dat handschrift berust op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel.

» kerckhof ghewijt om haer dooden daerop te begraven,
 » ende datse sullen ghebruijcken allen vrijheit der H.
 » Kercken ghelijck ander gheestelijke lieden ende clos-
 » ters doen, gevende 40 dagen aflat alle den genen die
 » den convent goet doet met almossen off die den perso-
 » nen ende den saken des selven convent gunstich ende
 » voorderlyck sijn. »

Om het begijnhof in klooster te doen veranderen, hadden die zusters, welke hare huizen in eigendom bezaten, deze aan 't veranderd gesticht overgedragen. Dat echter niet alle zulks gereedelijk deden en eenige aan de oude vrijheid gedurende geruimen tijd gehecht bleven, kan uit de omstandigheid afgeleid worden dat in 1433 op den avond voor St- Petersbanden (1 Augustus) de begijn Margriet *Roffarts*, dochter van wijlen Goedert *Roffarts* Floerkenssoon, aan 't klooster schonk een huis en getimmer, dat zij 12 jaren bevorens had doen bouwen *binnen den convent ende op des selven conventz gront en erve*.

In de stukken van de 15de en 16de eeuw vinden wij 't klooster steeds vermeld onder beide namen van *Mariendal* en van *in de Oede*, b. v. *convent Mariendael orde van den derden regel St-Franciscus vander penitentien gelegen in der Oyde bij Venlo* (1432), of *convent sinte Katherynen in Mariendael geheiten in die Oede* (1475), of *cloister ingen Oei genant Mariendael* (1512), enz.

De bisschop Johannes *van Bourbon*, die in 1456 op Johannes *van Heinsberg* was gevolgd, verleende, veertig jaren na de oprichting des kloosters, aan de zusters op haar verlangen het slot bij oorkonde van St-Vincentius dag (22 Januari) 1463, en in 't zelfde jaar bij bisschoppelijke oorkonde van Hemelvaartdag (19 Mei) ontvingen zij de zwarte wijl.

Het klooster nam in bevolking toe. Vele dochters uit voorname en schepenfamilien der stad, van welke eenige ruime *medegaven* of *doten* inbrachten, wijdden er zich aan 't geestelijk leven, zoodat de kapel van 1424 te klein werd en aan 't bouwen eener nieuwe kerk gedacht moest worden. Vele jaren nogthans bleef het bij 't voornemen. Eindelijk werd zij den 1 Maart 1531 begonnen, en 't volgend jaar reeds voleind, doch de inwijding (ter eere van St. Catharina) geschiedde eerst in 1537 des Zondags na St. Jacobsdag (28 Juli). Vijf en veertig jaren later was zij

de prooi der vlammen, door onzalige handen aangestoken. Doch eer wij van dat drama zelve gewagen, willen wij eenige bijzonderheden mededeelen, voor zoo verre ons bescheiden ten dienste staan, over de goederen, die 't klooster in de 15de en 16de eeuw verwierf.

Zoo vinden wij dat bij koop nog verkregen werden in 1429 4 morgen in de *Oede* van Margareta, weduwe van Reyner *van Wachtendonck*, en in 1431 2 morgen in de *Mewenvenne* van Derick *Hoppenbrouwer* en zijne vrouw Grete, die in 1426 dat land hadden geworven van Heynrich *Drab*, richter te *Venlo*.— In 1427 op St. Urbanus avond (24 Mei) schonken Meynert *Mertenssoen* en zijne vrouw Cathryne, in almoes, het stuk land, groot 4 morgen, geheeten *dat cloetken* en gelegen beneden *den Aest aen der Masen*.— In 1428 op St. Egidiusdag (1 September) gaf Grete, weduwe van Heinrich *Ratinckx*, schepen van *Venlo*, met toestemming harer zonen Henrich en Dirich *Ratinckx* en van haar schoonzoon Harman *van Nere*, man harer dochter Mette, 2 morgen land in *Mewenvenne*. Later waren de drie kinderen van deze Mette in 't kloosterleven getreden; de zoon bij de Kruisbroeders te *Venlo*, eene dochter bij de Regularissen te *Weert* en de andere in 't klooster *Mariendal*. Op St. Jorisdag (23 April) 1467 troffen de drie kloosters eene overeenkomst dat indien een dier kinderen stierf vóór zijne moeder, die toen weduwe was, het betrokken klooster toch in de later openvallende nalatenschap van Mette gelijkelijk met de twee andere kloosters zou deelen.— Op de kinderen van Lenaert *Vosch* werden in 1438 uitverwonnen, voor Schepenen van *Venlo*, 8 morgen land gelegen in *der Oede* in *Heynen Mandenkamp*, wegens wanbetaling van 12 geldersche gulden erfrente, die aan 't klooster in 1416 geschonken waren door Johan *Greveraide* van *Venlo*.— Nog werd in 1479 op St. Michielsdag (29 September), van Geradt *van Ruwele* en zijne vrouw Lysbeth, in almoes ontvangen een morgen land, op de Maas naast de eigendommen van 't klooster gelegen; en in 1480 op H. Sacraments-avond (31 Mei) van Jacop *Metz* en zijn schoonzoon Arnt *Dalen* 2 morgen, genoemd *den hoogen camp*, naast land van het klooster.

Van de landen, die 't klooster voor en na in den om-

trek verwierf, werd een hof aangelegd, welke tegen over de kloostergebouwen lag en den naam droeg van *Voirste Oede*, ter onderscheiding van een ander hof, ook *de Oede* genoemd, een weinig verder van *Venlo* in 't gericht van *Velden* gelegen. Deze behoorde in de 14de eeuw aan ridder Frederik *van den Berg* en zijne vrouw Elisabeth, en werd door hen in 1361 op St. Gertruiden avond (16 Maart) aan Gerrit *van Caule*, burger van *Venlo*, en diens vrouw Lute verkocht.

Een tweede hof, dien 't klooster in de 15de eeuw verkreeg, was de hof *Curt* of *Curten*, gelegen onder 't laatgericht van *Geisseren* in 't land van *Wachtendonck*. In 't jaar 1449 op St. Jorisdag (23 April) kochten de zusters, van Hendrik *Buschman*, zijne vrouw Nese en hun schoonzoon Derich *ten Hove*, 7 malder rogge op dien hof, welke hun toebehoorde. Deze erfrente werd nog vermeerderd met 3 malder die 't klooster in 1450, en met 5 malder die het in 1455 van dezelfde eigenaars verwierf. 't Schijnt dat de verkoopers al zeer ver op den weg des achteruitgangs gevorderd waren, want in 1456 konden zij de 15 malders rente niet betalen en 't klooster sloeg den hof aan zich bij uitwinning. Doch hun tweede schoonzoon, Frank *Gruter* of *Gruyters*, rentmeester te *Born*, beschudde 't goed (d. i. eischte en verkreeg het als naaste verwandte, volgens de rechtsregelen van dien tijd, door schuld en onkosten te voldoen) op O. L. Vrouwen Ontvangingen (8 December). Achttien jaren later echter werd die hof andermaal door 't klooster uitverwonnen, wijl Frank *Gruter* in den laatsten tijd ook de rente niet betaald had, en de schuld deswege opgelopen was tot eene waarde van 98 rijnsche gulden; nogthans wegens de meerdere waarde van den hof kwamen Frank en zijne zonen Hendrik, pastoor te *Susteren*, en Steven (de derde zoon Jan was afwezig) bij 't laatgericht in verzet, om welke reden tusschen partijen op St. Urbanusdag (25 Mei) 1474 eene overeenkomst werd getroffen, waarbij de *Gruter's* nog 172 rijnsche gulden ontvingen tegen afstand van den vollen eigendom.

Wij zeiden hierboven dat ook ruime *medegaven* van de novicen aan 't klooster ten deel vielen. Eenige daarvan zijn ons uit bescheiden bekend.

Een der voornaamste goederen, die als zoodanig wer-

den verkregen, was de hof *Brandt* of *ingen brandt* gelegen te *Leuth* (Pruissisch Gelder). Deze hof, groot 21 morgen, werd te lijfgewin gehouden van 't Pastoraat van dat dorp. In 1430 gaf Reynier *Beerken*, met toestemming des laatheeren Borghard *van der Aer*, pastoor te *Leuth*, den halven hof als dote zijner dochter, die den 4 September van gemeld jaer daarin, ten behoeve des kloosters, werd geerfd. De andere helft van den hof, die aan de familie *van Beringen* behoorde, kwam eerst aan 't klooster in 1461. In dat jaer op Cecilien avond (22 November) droegen Marsilis *van Beringen* en zijne vrouw Galent, wier dochter, ook Galent genoemd, non in *de Oede* was geworden, voor den toen nog levenden Borghard *van der Aer* en zijne laten, die tweede helft over in den persoon van zuster Kathrijne *van Langendonck*. De hof bleef echter niet lang in 't bezit des kloosters, want bij oorkonde van St-Antonis avond (16 Januari) 1484 verkochten Peter *Tzarijn*, pater of rector, Agnes *van den Bercken*, ook genoemd Nese *van der Horst*, materse, en Hadewych procuratersse, met toestemming des laatheren Jan *van Zeller*, pastoor te *Leuth*, den geheelen hof aan 't Kruisheerenklooster te *Venlo*.

In 1468, 2 Juli, gaf Goessen *van Lom* aan zijne dochter Geertruid, tot medegave, 15 malder rogge rente op 5 morgen en op $4\frac{3}{4}$ morgen, gelegen in de heerlijkheid van *Arssen* en gericht van *Velden* tegen over *Grubbenvorst*. Hij vernieuwde die gift in 1476, maandag na *cantate* (12 Mei), toen hij in 't klooster *Mariensand* bij *Straelen* was getreden, met toestemming van den prior Peter *von der Aldenkerken* en van zijn zoon Pouwels *van Lomm*. In 1505 werden de twee stukken land, wegens wanbetaling der rente, door 't klooster op Goessen, die inmiddels was priester geworden, en op zijn zoon Pouwels, insgelijks priester, uitverwonnen. Beiden, die tegen de uitwinning in rechten opkwamen, verstonden zich op Kruisvinding avond (2 Mei) 1506 met 't klooster, dat inwilligde eerst na Goessen's dood in bezit van gemelde stukken te geraken.

Als aanwinsten wegens *doten* vinden wij nog de volgende. Peter *Loup* en zijne vrouw Alet, van *Venlo*, geven in 1490 een stuk van 2 morgen *aen der Oeden in Heynen Mandenkampe* als medegave hunner dochter Stijne, en in

1525 voor hunne dochter Maria 1 morgen in 't *Bruykhuiserveld*, gericht van *Stralen*. — In 1491 op St. Lambrechtsdag (17 September) schenken Jan *Hagen* van der *Horst* en zijne vrouw Lisbet 5 morgen land, in twee stukken, gelegen *aenden heiligen bome* tegen 't klooster aan, voordotehunner dochter Gertrude. — Nese *die Hoge* brengt in 2 morgen gelegen in *der Oede*, welke hare ouders Pawels *die Hoge* en Alheid op St. Bartholomeus dag (24 Augustus) 1497 aan den pater Peter *Tzarijn* overdragen. — In 1513 geeft Aelheit *ingen Oeye*, weduwe van Johan *Rutten*, voor Schepenen van *Venlo*, 2 hornsgulden rente op 2 morgen land, gelegen bij de Maas aan kloosterland, voor hare dochter Peterken. — Jan *van Lomme*, burgemeester van *Roermond*, had aan zijne dochter medegegeven een bamp van 5 roeden, gelegen in 't gericht van *Velden*, op de Maas tegenover *Grubbenvorst*, naast land van jonker Derick *van Dript*. Doch later, dat goed weer *beschud* hebbende, verkocht hij het in 1517 op St-Jorisdag (23 April) aan 't klooster, met toestemming van zijn zoon Johan *van Lomme* en van zijn schoonzoon Dirick, *van Cruchten*, scholtis te *Roermond*.

Wij komen thans tot het gruwelijk feit der verwoesting van 't klooster *in de Oede*.

De godsdienstoorlog had reeds sedert eenige jaren hare walmende toorts over 't Overkwartier gezwaaid, en Venlo, dat toenmaals naar de zijde des opstands scheen overtehellenn Staatsch garnizoen had ontvangen, menige tooneelen van priester-en kloostervervolging in hare muren aanschouwd, toen in 1581 de afzwering des Konings de maat vulde, en de Magistraat van Venlo, die nu geheel uit Protestantsche leden werd samengesteld, tegen kerken en kloosters te velde trok en zich in 't bezit er van stelde. Het klooster *in de Oede*, eensdeels uit haat, andersdeels uit een militair oogpunt, werd der vernietiging gedoemd. Op St-Lambrechtsdag (17 September) 1582, trok een groot deel van 't garnizoen uit de stad, om 't beraamde werk der verwoesting te volvoeren.

Het klooster, dat in vroegeren tijd gewoonlijk 50 à 60 zusters telde, had er toen slechts 38, dewijl de gevaarvolle toestand der laatste jaren en de daaruit voortvloeiende vermindering der inkomsten een hinderpaal waren geweest

tot het aannemen van *novicen* of nieuwe zusters. Doch die 38 bevonden zich niet allen in 't klooster. De oversten, die onderricht waren van 't lot dat haar dreigde, hadden de meeste verwijderd, en slechts een vijftiental achtergelaten om 't goed te bewaren, zich nog met de flauwe hoop vleierende dat 't luttel getal aanwezige zusters geen achterdocht meer zou inboezemen en den Magistraat en militaire gezagvoerders van hun snood voornemen doen afzien. Zij vonden zich in die hoop bedrogen.

De uitgezondene soldaten joegen de zusters weg, na haar de doeken van 't hoofd en de rokken van 't lijf te hebben ontrukkt. Alles wat zich in 't klooster bevond werd buit van den roofgierigen troep. De gebouwen werden der vlammen prijs gegeven, en weldra stonden er slechts naakte, verkooldde muren meer. Doch de kerk...! Hier had iets buitengewoons plaats, dat, waren niet alle berichten eenstemmig, men nauwelijks zou kunnen gelooven. Alle pogingen om den brand in de kerk te krijgen mislukten, het hout en de gebindten wilden geen vuur vatten. Men vulde de geheele kerk met stroo; ook dit wilde niet vlammen. *Drie dagen lang* duurden de vergeefsche pogingen. Eindelijk gloeide het vuur en de kerk werd vernield.

De arme zusters, die 't klooster waren uitgedreven, gingen naar Venlo, alwaar zij van eenige beklaagd, van anderen bespot en verguisd werden. De meeste vonden hulp en intrek bij hare familie, terwijl de overigen zich om bijstand vervoegden aan 't klooster *Maria-weide*, dat echter in den onzekeren toestand van zijn eigen bestaan en uit angst voor de wraak der staatsgezinden, haar niet durfde innemen, maar een huisje in de nabijheid ter woning vergunde. Verstrooid en van geldelijke middelen beroofd, leidden de zusters een armzalig leven, overal omziende naar raad en vertroosting in den erbarmelijken staat waarin zij zich bevonden, en naar middelen om zich weer onder kloosterlijken band te vereenigen. Te vergeefs echter wendde zich de moeder, *Maria Beugels*, aan den generaal van haar orde; deze liet haar weten dat hij in dien troebelen tijd onmachtig was hulp te verleen. Bij den stijgenden nood nam zij toen, met toestemming van andere zusters, die zij konde raadplegen, haren toevlucht tot den Bisschop van Roermond, *Willem Lindanus*, belovende voortaan onder zijne gehoorzaamheid te staan

en van de opperleiding des generaals af te zien. De bisschop riep de zusters naar Roermond en verleende haar de gebouwen van 't klooster ten *Beggarde*, later genoemd *Mariauwee*. Dat klooster was in 1561 door den Paus gesupprimeerd; doch de Beggarden, die het bewoonden, konden er in uitsterven. Op 't tijdstip dat die gebouwen, welke met de andere goederen van die kloosterlingen aan den Bisschop waren toebedeeld geweest, aan de zusters van de *Oede* kwamen, leefden er nog slechts 3 personen, één priester en twee leeken, die op eene andere plaats voorzien werden. Eer echter al die schikkingen tot een goed einde waren gebracht, verliepen er twee jaren, en had de dood reeds vele zusters weggerukt, zoodat er nog slechts 17 overbleven, die in 1584 naar Roermond trokken.

De toestand was wel iets beter, doch nog niet naar behoren: «soo den schaede,— gelijk ons boven aangehaald handschrift zegt,— tijdelijk grootd was, en was hij » geestelijk niet cleijnder, wantter veel goede ordinantien verloren waeren diese oock niet van meijninghe en » waeren wederom in te stellen, als naemelijk het slot » het welckse daer niet en vonden noch oock en maecten.» Daarbij werden de zusters uit armoede gedwongen eenige renten (zij konden toch in de verwarde tijdsomstandigheden geene betaling ervan bekomen) te verkoopen en hare goederen met groote sommen gelds te belasten. Hoewel zij nu te Roermond in rust en vrede leefden, beschouwden zij zich aldaar als in ballingschap, en verlangden steeds naar Venlo terug te keeren.

Dit gelukte haar in 1599. De Magistraat van Venlo schonk haar, met toestemming van den Bisschop, de gebouwen van 't vroegere Cellenbroedersklooster, genoemd *Transcedron*. Deze waren door 13 arme huisgezinnen betrokken, en zagen er erbarmelijk uit; ook verliepen er vele dagen, eer alle onzindelijkheden weggeruimd, en kerk en vertrekken weder in orde waren. Den 10 Juni waren de overgeblevene zusters, nog slechts 11 in getal, aldaar vereenigd. Nog in denzelfden maand, op St. Jansdag (24 Juni) kwam de Bisschop tusschen 3 en 4 uren 's morgens de kerk inwijden ter eere van O.L. Vrouwe, St. Johannes, St. Franciscus en Ste Katharina, stellende 't feest der Kerkwijdinge op den eersten Zondag na St. Johannesdag.

In 't nieuwe klooster was slot, noch gemeen leven; de oude zusters waren er ook tegen. Doch toen, na den dood der moeder Alidge *Veraast*, die in 1605 op Maria *Beugels* gevolgd en den 27 December 1610 van de wereld gescheiden was, de bisschop Jacobus *a Castro* den 27 Juni 1611 naar Venlo kwam om visitatie te houden en de nieuw gekozene moeder Margrita *Veraast*, zuster der voorgaande, te confirmeeren, beval hij dat de zusters, «int ghemeyn »sonder eyghendom mosten leven en in oprechte ghehoor»zaemheyte ende veel meer andere en diergelijcken punten.» (Handschrift). Dit geschiedde echter niet dadelijk; want de tegenstand der oude zusters was te groot en kon door de aanmaningen van Willem *Hesius* (*Van Hese*, kanonik van St. Servaas te Maastricht, dezelfde die pastoor te Venlo geweest was, en nu sinds 1605 pater van het klooster was) niet overwonnen worden; hetgeen de Bisschop noodzaakte andermaal in 't klooster te komen, «bevelende wel scher»pelyck dat allet gelt vande Susteren in een burse by een »soude gedaen werden het welck men des anderen dachs »oock doen most, ende oordonneerden hoe hij het cloester »gesloten woude hebben ende beval dat ment soude laten »maken.» Het slot werd dan ook ingevoerd op St. Martens avond (10 November) 1611. Kort en tijd daarna wierpen de zusters haar lijnwaad samen en deden hare naamteekens er van, alsmede van hare kappen, rokken en ander kleedij af; zoodat nu alles gemeen was, en zij van de ondermoeder ontvingen wat zij noodig hadden.

Een der eerste zorgen van de zusters, nadat zij Roermond verlaten hadden, en weer te Venlo, onder een Katholiek bestuur, waren gekomen, betrof de herkrijging en het goed beheer harer goederen, van welke vele waren verduisterd of onbebouwd lagen en andere, tijdens de jaren van nood en ontberingen, die zij hadden moeten doorworstelen, aan te lage prijzen waren verkocht. Zoo was de hof, die tegen het oude klooster in *de Oede* gestaan had, bijna verloren; de gebouwen waren met 't klooster verbrand geworden, en van 't meeste deel der landerijen hadden de naburen zich meester gemaakt. Het recht des kloosters werd echter gelukkig weder erkend, en in 1609 bouwde men voor een nieuwen pachter een huis en schuur, die in 1617 met nog meerdere timmeringen werden vergroot. De koopers van gronden, die op den nood van 't

klooster hadden gespeculeerd, dwong men tot teruggave of tot bijbetaling; zoo, onder anderen, Johan *Swolgen*, kanonik en cantor van de kerk van St-Andreas te Keulen, welke in 1595 10 1/2 morgen had aangekocht en in 1612 nog 300 gulden moest bijpassen. Ten gevolge dier terugvorderingen, zoomede der inbrengsten van verscheidene novicen uit de gegoede burgerij van Venlo, was 't klooster aldra weder in een gunstigen finantieelen toestand.

In het jaar 1614 kwam er eene geheele verandering van 't klooster tot stand. Door invloed van de Minderbroeders, die zich in 1612 te *Venlo* hadden gevestigd, openbaarde zich bij vele zusters de begeerte om in een klooster van eene andere orde over te gaan, ten einde een gestrenger slot en kloosterleven te smaken. Op aanraden der moeder Margarita *Verraast*, besloot men echter te Venlo te blijven doch een ander orde aan te nemen, en wel dat der H. Maria *Annuntiata*, waarvan 't moederhuis te *Leuven* was. De bisschop, die den 28 April te Venlo gekomen was, stemde daarin toe, en de Provinciaal der Minderbroeders, Arnoldus *ab Ischa*, welke den 31 April het klooster bezocht, beloofde den wensch der zusters in 't algemeen Kapittel der Orde te ondersteunen. Doch die verandering had niet den bijval van allen. Er waren toen nog zes oude zusters, die *de Oede* hadden bewoond; deze wilden van de nieuwe wending van zaken niets hooren; vier harer begaven zich naar het klooster te Wachtendonck. Ook 't algemeen Kapittel der Minderbroeders maakte in den beginne zwarigheden, vooral omdat het Venlosch klooster op „de pale der ongeloovige ketters” lag; doch door bemiddeling van Mathyas *Canisius*, president der Minderbroeders van Venlo, en van pater Balthasar *Baselier*, uit 't zelfde klooster, gaf het eindelijk zijne toestemming, waartoe insgelijks de Magistraat der stad in September bijtrad, na de verzekering bekomen te hebben dat, „die „ veranderinge niet sal syn tot laste der gemeynthe ende „ de borgers kinderen sullen voordeel hebben ende ont- » fangen worden voor alle andere”, en dat uit den Magistraat steeds een lid, als *geestelijke vader*, op het ordelijk beheer der goederen zou toezicht houden. Intusschen had de moeder van 't Leuvensch klooster, Clara *van Ley*, op 17 September met de diskreten vergaderd, tot de verschillende officien van 't nu dochterhuis te Venlo benoemd

om aldaar de reformatie in te stellen, Sara *Herlin*, die moeder vicaris te Antwerpen was, als *mater Ancilla*, Maria *Blaesberch* als moeder vicaris, Geertruyt *van Bergen* als discrete meesteres en kosterse en Digna *Cornelis* als discreet schrijfverse. Deze kwamen te Venlo den 20 September aan, en voerden reeds den volgenden dag het slot in. Den 28 dier maand had de solemneele kleeding der zusters in 't grauwwaars plaats (1).

Nauweijks echter had de *mater Ancilla* de reformatie tot stand gebracht, of zij vormde het voornemen een nieuw klooster en kerk te bouwen. De gebouwen toch waren oud en versleten; het slot was zeer onvrij, want aan ééne zijde lagen slechts hopen steenen om het af te teekenen; en tevens stonden kerk en klooster „oock soe „ nae aende straet dat het gerucht soms onlijdelijk was, „ jae meer, hoorden somtijts eenighe nieumaren die opte „ straete vertrocken worden als de Susters in haer devo- „ tie waere.” Zij verkreeg echter eerst de toestemming van 't algemeen Kapittel tot bouwen in 1616. De eerste steen der kerk werd gelegd, in tegenwoordigheid des Bisschops en des Magistraets, door den Gouverneur van 't Overkwartier, graaf *Frederic van den Berg*, namens den Koning, die 250 gulden bb. voor den bouw had geschonken. Het werk werd met veel ijver doorgezetz, zoodat reeds den 3 Juni 1617 het kruis op den toren kon geplaatst worden en in 1618 de kerk geheel voltooid was; zij werd dan ook den 4 Februari 1619 door den Bisschop, bijgestaan door den pastoor van Venlo, den pater guardian der Minderbroeders, *Lazarus Sanguessa*, ingewijd ter eere van de H. Annuntiatie; het hoog altaar ter eere van de H. Maagd, den aartsengel Gabriel, den H. Joseph en den H. Johan den dooper; het 2de altaar, ter eere der HH. Anna, Clara, Catharina en Elisabeth weduwe; en het 3de altaar ter eere der HH. Franciscus, Joachim, Laurentius, Bernardus en de H. Bernardina. De Bisschop bepaalde echter dat het feest der Kerkwijding zou gevierd worden den 3^{den} Zondag na Paaschen en verleende op dien dag 40 dagen aflaat. — Het klooster, wiens herbouw begonnen was op 9 Juni 1618, op welken dag de eerste steen gelegd

(1) Kort daarna werd de zuster *Margareta de Ametzaga*, die lange jaren ziek en lam was geweest, wonderlijk genezen. Men schreef die genezing toe aan hare devotie tot de H. Maagd. Er bestaat daarover een gedrukt relaas dat zeer zeldzaam is.

werd door den burgemeester *Adam van Lentholt* in tegenwoordigheid van alle Magistraatsleden, vorderde meer tijd en moeite, want men werd in het werk der fondamenteu zeer gehinderd door 't welwater dat op verscheidene plaatsen opborrelde; eerst in 1625 konden al de gebouwen voleind worden, en werden zij den 4 Augustus door den Pater Provinciaal der Minderbroeders gewijd. Het nieuwe klooster was grooter dan het vorige. Om 't noodige terrein te verkrijgen, had men in 1619 en 1620 twee huisjes in de nabijheid gekocht; en in 1623, bij akte van 14 Februari, stonden, op bevel des bisschops, *Margareta Hoeven*, mater, *Metta Vossenbecker*, suppriorin, *Catharina de Wijler*, procuratrix, van 't convent *Maria-Weyde*, namens hare medezusters af 5 roeden van hare bleek, „welcke de religieusen der Annuntiaten van meyninghe „syn in haere teghenwordelick aangevangen bouw ende „timmeragie om dieselve in quadrangel te brenghen, te „incorporeren en te betimmeren.”

De kosten van 't bouwen werden deels in aalmoessen, deels in de gelden van 't verkoop der door de zusters als medegaven ingebrachte renten gevonden. De aalmoessen (waaronder de Koning 250 gulden, de stad 936 gl., de hertog van Neuburg 147 gl., de heer van Schinnen 100 gl., de heer van Geisteren 100 gl., de heer van Muggenhuizen 100 daalders, de heer van Mackum 163 gl., de ridderschap van 't Overkwartier 50 gl., de weduwe van den burgemeester *van Beringen* 100 daalders en *Elisabeth Herlin* van Antwerpen, zuster van mater *Ancilla*, 529 gl.) beliepen te zamen 12092, gl.; de verkochte renten daarentegen 46317 gl. waarbij er ééne was van 6800 gl., van de zuster *Agnes van Amstenrade*. Wat de liefdegiften betreft, getuigt het meergemeld handschrift dat er buitenzusters (niet aan 't slot onderworpen) waren „die lieten haer gheenen arbeyt, „beschaempheyt oft swaericheyt verdrieten soo wel in „almoessen te vercrijgen als in getrouwelijck te arbeyden, reysende naer Hollant, naer Brabant, naer „Welslant, al om assistentie tot den bouw der kercke „en vant heel convent“.

Toen de Aartshertogin *Isabella* in de maand Juni 1627 naar het Overkwartier kwam om de werkzaamheden der *fossa Eugeniana* (de vaart die den Rijn bij Rijnberg met de Maas te Venlo zou in verbinding brengen) te bezichti-

gen (1), legde zij op 19 Juni een bezoek bij de Annunciaten af, alwaar zij op het choor geleid werd en de zusters „haer „voeten en habijt kusten, wantse gecleet ginck int „habijt van de derde oorden S. Francisci met een grove „corde voort costelyck cieraet ende goude ketene.“ Zij gaf aan 't klooster 100 rijksdaalders tot een aalmoes.

In 1631 liet de moeder Sara *Herlin* eene kleine kapel bouwen op de plaats waar 't klooster in *de Oede* gestaan had. Toen het volgend jaar Prins Frederik Hendrik Venlo belegerde, hield diens broeder Willem *van Nassau* zijn kwartier in die kapel, alwaar, behalve andere ornamenten, zich ook een beeld van O. L. Vrouw bevond. Omtrent dit beeld vinden wij in het meergemeld handschrift het volgende verhaal : Eenige buitenzusters waren uit Venlo naar 't kamp getogen om van Prins Willem te verzoeken het beeld te mogen naar Venlo voeren, doch „hij seyde, „ susterkens, dat beldt wil ick hier houden, tis een soet „ schoon beldeken, tis mij plesier dat aen te sien, ick heb „ vermaeck daerin en salt bewaren dat niemant dat sal „ schinden, daarop syt gerust.“ Het handschrift voegt erbij dat, hoewel de kapel in de richting van stads geschut lag, niet een der kogels haar getroffen heeft, daer allen over 't dak heenvlogen (2).

Venlo, dat zich den 3 Juni 1632 overgaf, bleef niet lang in het bezit der Staatschen, want reeds in 1637 werd het weder bij verdrag ingenomen door den Kardinaal-Infant; doch negen jaar later moest het nog een beleg onderstaan. Prins Frederik Hendrik verscheen met een machtig leger, den 10 October voor de stad, welke hij in de volgende dagen met gloeiende kogels deed beschieten, waardoor op verschillende plaatsen brand ontstond. In het klooster der Annuntiaten vielen elf kogels, en wellicht ware het geheel vernield geworden, want het lag onder het schot der laatst opgerichte batterij, indien de Prins niet den 27 van genoemden maand het beleg had gestaakt, en twee dagen later zich met zijn leger verwijderde.—Een erger lot moest echter het klooster treffen bij de belegering, die Venlo onderging in het jaar 1702 door de Geallieerden. Hevig werd op de stad geschoten van 15 tot 23 September, op welken

(1) Zie Maasgouw n° 8.

(2) In die kapel werd een spaansche kolonel die, in een klein gevecht tegen de belegeraars sneuvelde, begraven.

laatstén dag het garnizoen een verdrag van overgave sloot en de stad door de hollandsche troepen werd bezet. Tijdens die belegering vielen de bommen en gloeiende kogels onophoudelijk in 't klooster; de nonnen vlugttén uit het slot, eenige naar hare familien in de stad, de andere naar het convent der Minderbroeders; de zieke zusters werden ook nog bij tijds gered, doch twee onnoozele zusters kwamen om in den brand die klooster en kerk vernielde. Van de gebouwen bleven alleen nog 't kwartier der buitenzusters en 't brouw- en bakhuis staan.

Doch daarmede was de maat van 't onheil nog niet vol. Toen het gevaar voorbij was, werden 15 zusters, wegens de ontoereikendheid der weinige nog bestaande lokalen, naar kloosters in Brabant gezonden, terwijl de 20 overige zich, zoo goed of slecht zij konden, in de overgebleven aanhoorigheden van *Transcedron* weer gingen huisvesten. De kerk, wier welsel aan 't instorten van 't dak had weerstand geboden, werd 't eerst in der haast geres-taureerd om er mis te kunnen doen; doch ten gevolge van den fellen regen, die in October en November was gevallen, had de vochtigheid het welsel zoodanig door-trokken dat den 18 December de kruismergelribben be-gonnen te wijken, en het welsel ten 3 ure namiddag instortte op 't oogenblik dat 14 zusters in de kerk aan 't bidden waren, van welke er 3 verpletterd en 4 gekwetst werden. De 3 slachtoffers waren: de moeder Ancilla, baronnesse Florence Agnes *van Doerne*, Anna Maria *Cox* en Helena Maria *Keuth*. — Na dit ongelukkig voorvalspoedde men zich de kerk en 't klooster te herbouwen of hechter te herstellen, waartoe men meer dan 2 jaren noodig had, eer alle zusters weer in het slot konden vereenigd worden.

Wij hebben reeds gezegd dat in de eerste helft der 17de eeuw 't klooster weer in een bloeienden toestand gekomen was. De middelen vermeerderden steeds door de rijke doten die de zusters inbrachten en de vrijwillige giften van renten en goederen die ontvangen werden.

Alle de aanwinsten der twee laatste eeuwen op te sommen zoude te ver loopen; wij kunnen ons echter niet onthouden de volgende te vermelden.

Van drie gezusters, dochters van den meier van *Aken*, kreeg 't klooster een hof van 20 morgen, geheeten *aengen Broeckhuysen*, te *Stralen*, welke echter in 1648 verkocht

werd.— Twee andere hoven werden in 1638 geschonken door de nonnen Anna en Maria *Vermaesen* van *Venlo*, namelijk: de halve hof *kleinHambroek*, gelegen te *Grubbenvorst* en leenroerig van den jonker van *Keverberg*, groot 29 morgen, waarvan de andere helft behoorde aan Jakob *Arnold* en *Beelke Putten* in 1650, en de hof *Heesgen* of *Hesken* ook gelegen te *Grubbenvorst*. Deze laatste, groot 44 morgen en leenroerig van het huis *Gribben*, was eigendom in 1540 van Thijs van *Schelbergen* van *Venlo*. Bij de verdeling zijner goederen in 1560 tusschen zijne zonen Johan en Gerrit van *Schelbergen*, bekam de eerste die later in 1570 drost van 't ambt *Kriekenbeek* en *Erkelenz* was, den hof *tgen holte* te *Swalmen*, en de tweede, Gerrit, den hof *Heesgen*. Deze Gerrit, met toestemming zijner kinderen Thijs, Peter, en Merrie, gehuwd met Peter in 't *Wolt*, verkocht den hof in 1574 aan Diderik van *Haren* Wilhems zoon en Elisabeth van *Grefraide*, echtelieden, uit wier erfenis hij werd toebedeeld aan hunne dochter Johanna van *Haren*, gehuwd met Elbert *Spee*, welke dien hof in 1599 voor 2800 gulden brab. overdroegen aan Jacobus *Frenck* of *Frynck* en zijne vrouw Agnes van *Beringen*. Bij erfdeeling in 1618 werd hij toegewezen aan ééne hunner vijf dochters, Catharina, echtgenote van Jan *Vermaesen* en moeder der twee genoemde nonnen. — Van Geertruid *Honis* of *Homans*, die in 1653 in 't klooster trad, ontving dit 5 morgen in 't *Wiltvelt*, 1 1/2 morgen op den *Hamel*, 2 morgen op 't *Groeneveld*, 500 gulden op 't land van *Stralen*, 800 gl. op dat van *Wachtendonck* en 1175 gl. aan renten te *Venlo* gelegen; zoomede van Joanna Catharina *Stael* in 1761 eene som van 3000 holl. gl., en van Margareta van *Kaldenkerken* in 1783 twee renten, te samen jaarlijks 400 gulden.

Vele kapitalen werden ook door 't klooster uitgezet; onder anderen, in 1700 een van 550 pattacons of 1655 gl. roermondsch op de gemeente *Grubbenvorst*; in 1704 een van 500 pattacons op de hondschap of heerlijkheid *Vernum* in de voogdij *Geldern*; in 1740 een tweede van 300 pattacons op *Vernum*; in 1749, een van 3000 pattacons op 't marquisaat van *Hoensbroeck*; in 1759 een van 1800 gulden op 't land van *Wachtendonck* en in 1764 een van 1200 rijksdaalders op de gemeente *Schaphuizen* in datzelfde land.

Eene laatste gewichtige aanwinst voor 't klooster was het goed *Lammershof* of de hof *in den Luttelvorst* te *Velden*. Hij was groot 12 morgen, leenroerig van den heer van *Arcen*, 4 morgen lijfgewin van den heer van *Baersdonck*, 5 3/4 morgen allodiaal goed en de visscherij in de Maas, geheeten 't *Cruytwater* en 't *Borstwater*, en werd aan 't klooster verkocht den 10 december 1754 voor 2050 rijksdaalders door Wolfgang Christoffel, vrijheer van *Roe*, heer tot *Drove*, en zijne vrouw Maria Anna van *Blanckart* tot *Arweiler*.

De storm der Fransche Omwenteling brak in 1794 over ons land uit. Den 26 October van dat jaar ging *Venlo* in handen der Republikeinen over. De kloosters werden opgeheven, en, op hare weigering om vrijwillig hare gebouwen te verlaten, de zusters van Transcedron door den Commissaris *Pointe* met behulp van Fransche soldaten eruit gejaagd. Die gebouwen werden later door 't Domein verkocht.

